

לזכרה של תלמידתי סמדר מור עידן

במלאת חודש ל"שבת השחורה" אני כותבת לזכרה של תלמידתנו, סמדר מור עידן, שנרצחה בביתה שבכפר עזה ב-7 לאוקטובר. בעלה רועי עידן נורה מחוץ לבית, ובתם הקטנה אביגיל, נמלטה לשכנים ונחטפה לעזה. מיכאל בן ה-9 ועמליה בת ה-6, שהסתתרו בארון בממ"ד, שרדו את המתקפה הנוראה. מיכאל נולד תוך כדי האזעקות והטילים של צוק איתן. בריאיון ל"מקור ראשון" מבי"ח קפלן באמצע יולי 2014, הבטיחה סמדר שהיא ובעלה יחזרו לקיבוץ בו נולדה וגדלה, ואמרה: "בית לא עוזבים וליבנו עם בני המשפחה, השכנים והחברים ביישוב בסביבתו". היא קיימה את הבטחתה. ומר לי מאוד להספיד אותה עכשיו.

הצילום לקוח מן הכתבה: <https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/1/ART2/597/249.html>

סמדר כתבה את עבודת המאסטר שלה בהנחייתי, תחת הכותרת "חייהן של נשים מוסלמיות במזרח התיכון הביניימי בראי פתוות משלהי המאה השתיים עשרה ומן המאה השלוש עשרה". קיוויתי שתמשיך לדוקטורט, ותרחיב את המחקר שהתחילה, ואף תפתח השוואה בין גישותיהן של האסכולות השונות לשאלות הנוגעות לחיי נשים בסוריה תחת שלטון האיובים והממלוכים, אבל סמדר פנתה לקריירה תובענית אחרת, ואפילו לא מצאה זמן להרצות על מחקרה או לפרסם מאמר קצר המתבסס עליו. אביא את עיקרי הדברים כאן.

עבודתה של סמדר התבססה על קבצי פתוות (שו"ת) של שני המלומדים הבולטים ביותר בדמשק של המאה ה-13: עז אלדין אבן עבד אל-סלאם

ואבו זכריא אלנווי. היא מצאה שכ-17% מכלל 600 (!) הפתוות שפרסמו השניים עוסקות בסוגיות הקשורה לנשים: מקומן במשפחה ובמרחב הפרטי (ובכלל זה יחסי הורים-ילדים, אפטרופסות, נישואים וגירושין, ירושה), נשים במרחב הציבורי (ובכלל זה עבודת נשים), חיי הדת של נשים, ומעמדן של שפחות. מדי פעם חושפות הפתוות פרטים על המציאות החברתית וחיי היומיום. למשל, פתוא העוסקת באישה "זרה", שטוענת שבעלה והאפטרופוס שלה נהרגו בארץ הטורים. אמנם אין לה הוכחה לכך, אך היא מבקשת להינשא מחדש. ברור כי שאלה זו היא "בת הזמן": בתחילת המאה ה-13 פשטו המונגולים על אזורים נרחבים מאוד והותירו יתומות ועגונות רבות, וגם הניסו פליטים ופליטות לדמשק. ואכן אבן עבד אלסלאם מתיר את האישה מעגנותה. בדוגמה חביבה יותר הוא קובע כי כאשר בני זוג רוצים לצאת לטיול בשניים, ואמו של הגבר דורשת להצטרף אליהם, מותר לו להעדיף את רצונה של אשתו על פני זה של חמותה. לאורכה של העבודה מראה סמדר כיצד השאלות והתשובות מעידות על האופן שבו גברים תפסו את זכויותיהן וחובותיהן של נשים ואת הסדר החברתי הראוי, שבו אמורה להישמר – אך לא תמיד נשמרת – הפרדה קפדנית בין המינים במרחב הציבורי. לפי הניתוח שלה, הפסיקה פורמליסטית מאוד באופייה, ורק לעתים רחוקות מתייחסת להיבטים מוסריים או לשיקולים חברתיים.

סמדר מילאה שני תפקידים חשובים במחלקה שלנו: היא תרגלה בקורס ערבית למתחילים, והיתה חברה במערכת ג'מאעה ושותפה להוצאת גיליון כ' (2012) של כתב העת. אני בטוחה שכל מי שלמד או עבד איתה זוכר אותה כמוני וכמו עומרי פז, שהיה העורך המדעי של ג'מאעה באותה תקופה: אכפתית, יסודית, נבונה, קשובה ונעימת הליכות. יהי זכרה ברוך. הלוואי שביתה אביגיל וכל החטופים יחזרו במהרה שלמים ובריאים.